

Jan Terlouw
Eigen rechter

δ

1

Het was de dag dat de rechter uitspraak zou doen. Twee jaar en een maand zaten ze daar al op te wachten. Juridische molens malen langzamer dan windmolens bij windkracht één. Verdaging. Vertraging. Uitstel. Nader onderzoek. Het waren termen waar het hele gezin deskundig in was geworden. Maar nu scheen er niets meer tussen te kunnen komen. Lusteloos zaten ze aan het ontbijt, vader, moeder en Justus.

De telefoon rinkelde. Ze keken elkaar aan. Toch uitstel? ‘Yvonne,’ zei vader. ‘Wedden?’

Justus stond op. Zestien jaar, donker, bijna zwart haar en bruine ogen waarmee hij de wereld om zich heen oplettend opnam. Door zijn indringende blik leek hij iemand met wie je geen ruzie moest maken, maar in de regel was hij zeer vredelievend.

‘Het is Yvonne.’

Vader nam de hoorn over.

‘Om tien uur. (...) Ik zal je direct bellen, of moeder zal het doen, als ze me opsluiten. (...)

Je weet het nooit. (...) Zakjes plakken schijnt niet meer de gewoonte te zijn, maar anders krijg je beslist een stapel van me, in vijf verschillende kleuren. (...)

Ja, Boudewijn is prima, ik heb goede moed. (...)

Tot zaterdag.(...) Zal ik doen.

Groeten van Yvonne. Ze leeft mee.’

‘Van minuut tot minuut, dat weet ik zeker,’ zei moeder.

Ze kauwden op hun bruine boterham met kaas, met trage bewegingen. Zelfs vader, die gewoonlijk kauwde met het tempo van een moderne drukpers.

Daarbij gingen zijn kaken niet alleen op en neer, ze maakten ook nog een rollende beweging. Het zag er zeer energiek uit, zelfs een beetje bedreigend.

Als Justus soms, in gedachten weggedwaald, zijn vork en zijn kaken liet rusten, deed een blik op de malende mond van zijn vader hem opschrikken. Dagdromen is nietsdoen, scheen die actieve mond te zeggen. Maar nu vergat zelfs vader af en toe de volgende hap te nemen.

Nu staarde zelfs hij tussen twee slikbewegingen door even voor zich uit.

De stilte was onnatuurlijk. Vader zat altijd vol grappen en verhalen. Ook over zijn rechtszaak had hij de afgelopen jaren vaak komische opmerkingen gemaakt. 'Het is wat om met een crimineel aan tafel te zitten,' had hij gisteren nog gezegd.

Moeder was wat stiller van aard. Ze at bedachtzaam, en veegde om de paar happen haar mond af met een servet. Dat gebaar werd meestal gevolgd door het nemen van een slokje thee. Of nam ze eerst thee en veegde daarna haar lippen af? Ineens wist Justus dat niet meer, terwijl hij het honderden malen had gezien. Hij lette even op.

Juist, eerst het servet, dan de thee.

Toch was zijn moeder ook niet op haar mondje gevallen.

Wel op haar stuitje trouwens, reden waarom ze op een opgeblazen rubberband zat.

Dat was gisteren gebeurd, toen ze gehaast de trap af kwam en een losliggende roe haar snelheid nog had vergroot.

Bonkend met haar zitvlak van tree op tree was ze beneden aangeland, waar vader en Justus waren komen aansnellen, te laat om haar te kunnen helpen, en aanvankelijk in tweestrijd of ze moesten lachen of beklagen.

Ze hadden gauw begrepen dat beklagen op z'n plaats was, want ze had zich flink bezeerd.

'Denk je dat je het straks in de rechtszaal kunt uithouden, op die harde stoelen?' vroeg vader.

'Jawel. Ik neem een kussentje mee.'

'Zo lang zal het overigens niet duren.'

'Daar geloof ik niet meer in.'

Justus nam een krentenbol. Jam er op, of boter, of allebei?

Hij kwam er niet toe dat vraagstuk tot een oplossing te brengen. Zijn gedachten waren alweer elders en hij beet ongeïnteresseerd in het droge broodje. Stel dat zijn vader inderdaad werd veroordeeld, dat hij een jaar of meer de gevangenis in moest. In het begin, een paar jaar geleden, was hij vier dagen vastgehouden op het politiebureau. ‘Om beschikbaar te zijn voor het onderzoek,’ hadden ze gezegd. *Voorarrest had er in de krant gestaan. In verband met de affaire Molenhoek is J.H.V. te Stoutendam in voorarrest genomen.* ‘Niks aan de hand,’ had vader gezegd, toen hij na vier dagen die ze in afschuwelijke spanning hadden doorgebracht, monter het huis weer binnenstapte. ‘Misverstand. Verdachtmakingen. Ik ben zo onschuldig als een pasgeboren kind. Horen we nooit meer iets van.’ Tijdens het vooronderzoek en in de verschillende fasen van het proces had hij steeds in dezelfde geest gesproken. ‘Ik heb niets gedaan wat in strijd is met de wet. Ze zullen me met excuses laten gaan, let maar op.’ Ook zijn advocaat, Boudewijn de Geus, was voortdurend optimistisch geweest. ‘Ze hebben geen poot om op te staan,’ was zijn geliefde uitdrukking. ‘Hoogstens leunen ze op hun ambtelijke ellebogen.’ Deze meester De Geus liep al tegen de vijftig, maar hij stond erop dat Justus hem Boudewijn noemde. Het was zijn manier om de strijd aan te gaan met het ouder worden. Hij had het geprobeerd met jeugdige bloesjes, met uitbundige dassen, met potsierlijke bezoekjes aan een disco, allemaal tevergeefs. De laatste jaren ontwikkelde zich een buikje waar vroeger strakke spieren de boel in toom hadden gehouden. Dat verschaftte hem een zekere waardigheid. In ieder geval paste het beter dan zijn vroegere jongensachtige lichaam onder de ouder wordende kop vol grijs haar. Hoe dan ook, hij scheen een kundig jurist te zijn. Maar als het toch anders uitpakte? Als vader de bak indraaide? Hield hij dat uit?

Kwam hij dan tussen moordenaars en verkrachters te zitten, kerels met misdadige vuisten waar ze het liefst gezichten mee in elkaar slaan? Je zag dat in films over gevangenen. Opgesloten zitten was één ding, moeten vertoeven tussen kerels met angstaanjagende tronies die onpure dingen met je willen doen was nog veel erger. Zijn vader was allerminst een krachtpatser. Vroeger dacht Justus dat hij de sterkste man van de wereld was, maar dat oordeel kwam door gebrek aan vergelijkingsmateriaal. Nu was hij zelf al sterker dan zijn vader. Sterker in lichamelijk opzicht. Dat was onlangs nog gebleken, toen ze vriendschappelijk vochten om een tennisracket. Als er met de tong moest worden gestreden was Justus nergens. En hoe moest het met hen? Zou er nog wel inkomen zijn? Waarschijnlijk wel. Vader had altijd gezorgd dat er geen gebrek was. Hij strooide geld rond met het gemak waarmee een regenwolk zijn druppels eruit gooit. En hoe zouden ze op school reageren? Toen met het voorarrest hadden ze niks gezegd. Ze hadden een beetje gek naar Justus gekeken, maar dat was wellicht meer in zijn verbeelding geweest dan in werkelijkheid. ‘Justus zit erover te piekeren hoe het moet als ik straks moet zitten, zitten brommen,’ zei vader. Justus glimlachte bleekjes. ‘Geen zorgen, stamhouder. Ik word vrijgesproken, daar is geen twijfel aan. Vanmiddag is het allemaal voorbij, finito. Vanavond gaan we lekker eten in het visrestaurant.’ Zou moeder er ook zo over denken? Ook zij was in gedachten verzonken. Maar ze schudde even met haar hoofd en zei: ‘’t Wordt tijd. Einde maaltijd.’ Met z’n drieën ruimden ze de ontbijtboel weg, de een nog gediensstiger dan de ander. Er zijn momenten dat iedereen ernaar streeft de heiligen naar de kroon te steken. Er waart een collectieve wens rond om niets verkeerd te doen.

Met liefde heeft dat weinig te maken, het komt voort uit iets anders, kwetsbaarheid, je geen houding weten te geven. Ze reden naar het gerechtsgebouw. Op de trappen die naar de indrukwekkende ingang leidden, ontmoetten ze Boudewijn de Geus die moeder kuste, Justus een hand gaf en daarna een arm om vaders schouder legde en hem vertelde hoe goed de zaak ervoor stond.

Ze gingen naar binnen en volgden De Geus naar een zaaltje dat er uitzag als een vertrek in een cultureel centrum.

Je zou je goed voor kunnen stellen dat het bestuur van de voetbalvereniging SZmO (Stoutendam Zet 'm Op) hier vergaderde. Er hing een portret van de koningin, dat was het enige officiële voorwerp dat er was te vinden. Justus had zich een veel indrukwekkender

ruimte voorgesteld, met ouderwetse hoge stoelen, donkere betimmering, engeltjes tegen het plafond.

Kortom, iets wat aan een plechtig verleden doet denken.

Bij de eerdere zittingen was hij nooit geweest, zijn vader had dat niet gewild. Hij had de zittingen waarin zijn zaak werd behandeld, weggewuifd als niet van belang zijnde, zoiets als het afhalen van een paspoort. Het zaaltje was nagenoeg leeg. Ze zochten plaatsen in het gedeelte dat voor het publiek was bedoeld.

De Geus was ineens verdwenen. Er druppelden nog een stuk of tien mensen binnen. Niemand zei iets.

Was dit nu een rechtszaal? Werd hier RECHT gesproken, op grond van de WET? Gingen vanuit dit onbeduidende zaaltje mensen voor jaren de gevangenis in, om te boeten voor misdaden begaan tegen de gemeenschap?

Justus kon zich daar geen voorstelling van maken.

De omgeving deed hem denken aan de lezing die ze eens hadden gehoord in een achterzaaltje van een dorps huis, waar niet meer dan twintig mensen op af waren gekomen en waar de afwezigen na afloop gelijk bleken te hebben gehad.

Nee kijk, er veranderde toch iets. Het werd plechtiger.

De advocaat kwam binnen, nu gehuld in toga, en meteen daarop kwamen uit een zijdeur drie rechters, ook in toga, die plaats namen aan de lange tafel voorin, hun gezicht naar het publiek. Twee vrouwen en een man waren het, veel jonger dan Justus zich had voorgesteld, zo te zien jonger dan De Geus. Er kwam nog een man in toga aanlopen, met driftige pasjes. Hij had een stapel papieren onder zijn arm en hij ging zitten aan een tafeltje dat haaks stond op de tafel van de rechters.

‘De officier van justitie,’ fluisterde vader.

Er was ook een tafeltje waaraan een meneer in burger zat en die zei met luide stem: ‘Aan de orde is de zaak van de Staat versus Jan Hendrik Verdaasdonk.’

De Geus wenkte. Vader stond op en ging naast hem zitten, vooraan. De middelste rechter, een mevrouw met kort haar en een brilletje, nam het woord. Haar stem was hoog en weinig plechtig. Ze zei niet ‘u hebt’, zoals het volgens moeder hoorde, maar ‘u heeft’.

Justus probeerde te volgen wat ze zei. Dat viel niet mee. In het begin lukte het nog wel. Ze vatte samen waar het over ging, namelijk over de verkoop van grond in het gebied dat bekend stond als de Molenhoek, waar intussen een honderdtal woningen was gebouwd. Daarna ging het over transacties, manipulaties, overdrachten, financieringsconstructies. Justus raakte de draad kwijt. Zijn gedachten dwaalden weg, naar televisieseries over rechtspraak die hij altijd precies begreep, naar ouderwetse rechtspraken waarbij de rechters pruiken droegen, naar zijn zusje Yvonne die advocaat aan het worden was. Uit zijn ooghoeken keek hij naar zijn moeder. Ze zat rechtop, een kussentje onder haar niet geringe popo. Ze voerde al jaren een ongelijke strijd tegen het fenomeen uitdijen, niet geholpen door haar slanke echtgenoot, die als het onderwerp ter sprake kwam zei dat hij het wel leuk vond als er veel van haar was.

Zowel zij als vader luisterden gespannen naar de woorden die de rechter oplas. De advocaat luisterde ook goed, leek het, maar in zijn rug zat minder spanning. De officier van justitie speelde met een goudkleurig pennetje.

‘..., zodat de rechtbank besluit tot vrijspraak,’ eindigde de rechter.

De Geus zwengelde aan vaders hand en moeder trok Justus naar zich toe om hem te kussen. De rechter zei dat de zitting gesloten was, waarna ze met haar beide collega’s afmarcheerde door het zijdeurtje.

Moeder sprong op, greep naar haar stuitje, ging weer zitten, kwam daarna voorzichtiger overeind, strompelde naar vader en drukte hem plat.

Daarna kuste ze De Geus, Justus omhelsde zijn vader, kortom, er was een klein feestje van vier mensen.

De officier keek zuur. Met zijndriftige pasjes liep hij langs hun groepje en snauwde tegen de advocaat dat die nog wel zou horen of hij in hoger beroep ging.

‘Dat zou me verbazen, mijn waarde,’ zei De Geus.

Ze liepen het zaaltje uit, de trappen af, naar de kroeg aan de andere kant van het plein. Vader had weer het hoogste woord.

‘Ik wist het,’ zei hij. ‘Je bent een kei, Boudewijn. Je wordt een hele grote. Ik zal nooit je pleidooi van veertien dagen geleden vergeten. Dat was magistraal.

Zag je het gezicht van de officier? Ouwe chagrijn.

Hij had nooit aan de zaak moeten beginnen.

Nou jongen, wat zeg je ervan? Zie je nou wel dat je ouwe heer onschuldig is? Er zit weinig criminaliteit in de familie. Eerst even Yvonne bellen.’

Hij verdween in de telefooncel bij de uitgang.

‘Wat ben ik opgelucht,’ zei moeder. ‘Eerlijk gezegd was ik er helemaal niet gerust op.’

‘Het recht heeft gezegevierd,’ constateerde De Geus. Vader kwam terug, handenwrijvend, vergenoegd.

‘Yvonne was in de wolken. Ze komt het weekend. Ik heb gezegd dat ze vanavond op mijn kosten moet gaan eten met Bart. Heerlijke meid, die Yvonne. Dat wordt ook een goeie, Boudewijn, let op m’n woorden. Ze had deze uitspraak voorspeld, precies op grond van de argumenten die de rechter aanvoerde.’

Ze dronken champagne. Ze maakten grappen en lachten. Ze deden de officier van justitie na. Later thuis, belden ze familie en vrienden, het was een feestdag van jewelste. ’s Avonds aten ze met een tiental vrienden in het visrestaurant, waarbij de wijn rijkelijk vloeide.

Tegen elven was Justus in zijn kamer. Ook hij had een paar glazen wijn gedronken. Zijn hoofd voelde licht, maar zijn ziel niet. Hij ging voor de spiegel staan en keek zichzelf aan. Hij grijnsde zijn tanden bloot, maar zijn ogen lachten niet, zoals ze de hele dag niet echt hadden gelachen.

Wat is er met me, dacht hij. Ben ik niet blij dat vader niet naar de gevangenis hoeft? Ben ik dan niet bang geweest dat hij achter de tralies zou komen, temidden van schurken en misdadigers? Zag ik niet voor me hoe hij na jaren de gevangenispoort uit zou komen strompelen, somber en uitgeblust? Ben ik niet blij? Of kan ik er niet tegen dat hij zo in het centrum van de belangstelling staat?

De hele avond waren vaders kwinkslagen over de tafel gegaan. Iedereen had aan zijn lippen gehangen. Aan zelfspot geen gebrek, aardig tegen iedereen, gul als geen ander. Voor zijn gasten was het beste nog niet goed genoeg geweest. Voor moeder was hij vanmiddag een prachtige broche gaan kopen, ‘omdat ze steeds achter hem was blijven staan’.

Hij, Justus, had nieuwe tennisschoenen gekregen en voor Yvonne lag een beeldig tasje klaar, van zacht bruin leer. Zijn vader was een fantastische man.

Als hij een glas teveel dronk werden zijn grappen wel eens een tikje platvloers, dan zag Justus dat moeder zich geneerde, maar dat was dan ook alles wat op vader was aan te merken. Nou dan. Slapen, man. Het was een prachtige dag geweest. Gisteravond had hij ook zo voor de spiegel gestaan, hartstikke ongerust. Hij had bij wijze van spreken het gerammel van ketenen gehoord, in gedachten had hij de rechter horen zeggen: 'Ik veroordeel u tot tien jaar gevangenisstraf.' Of twintig. Je haalt je wat in 't hoofd. Met een jaar had hij ernstig rekening gehouden. De Geus had het een keer gezegd: 'In het ondenkbare geval dat de rechter je schuldig bevindt, kun je één of twee jaar krijgen.' Een mooie dag. Hij kon zijn klasgenoten weer recht in de ogen kijken. Zijn vader was onschuldig. Nou dan.